

Rodna Gruda

Ipavci – legendarna šentjurska rodbina skladateljev, zdravnikov in domoljubov

The Ipavec family – A legendary family of composers, doctors and patriots from Šentjur

Objavljeno dne/Published on: 25.03.2019

Avtor članka/Article Author: Jerica Potočnik, foto Jerica Potočnik

Rodbina Ipavec, znana predvsem po bratih Gustavu in Benjaminu, je pustila globok pečat v glasbi 19. in začetka 20. stoletja. Le kdo ne pozna znamenitih slovenskih pesmi Slovenec sem in Domovini? Prvo je uglasbil Gustav, drugo pa Benjamin Ipavec. Nesojeni slovenski himni sta se globoko vtisnili v zavest slovenskega naroda. Ipavci so pustili neizbrisno sled tudi v medicini. O bogati glasbeni in zdravniški zapuščini se lahko poučimo v Muzeju Ipavčeva hiša v Šentjurju. Od novembra lani je na ogled stalna razstava z naslovom »Ipavci: skladatelji in zdravniki v Šentjurju«. Razstavo, ki se osredotoča na čas od prihoda Ipavcev v Šentjur do smrti Josipa Ipavca, kot zadnjega predstavnika rodbine, ki je združeval skladateljstvo in zdravniško prakso, je pripravil Pokrajinski muzej Celje.

The Ipavec family, most known for the brothers Gustav and Benjamin, have left a significant mark on the music from the 19th to the beginning of the 20th century. Is there anyone who has not heard of the famous Slovenian songs “Slovenec sem” (eng. “I’m a Slovenian”) and “Domovini” (eng. “To Homeland”)? The first was musicalized by Gustav, and the second by Benjamin Ipavec. The two potential anthems that never quite made it have rooted themselves deep in the Slovenian consciousness. The Ipavec family has also left an indelible mark on medicine. You can learn more about the family’s musical and medical heritage at the Ipavec House Museum in Šentjur. In November 2018, they opened a new permanent exhibition entitled “Ipavci: skladatelji in zdravniki v Šentjurju” (eng. “The Ipavec family: Composers and doctors in Šentjur”). The exhibition, which was created by the Celje Regional Museum, focuses on the times from the arrival of the Ipavec family to Šentjur to the death of Josip Ipavec, the last member of the family involved in both composing and medicine.

V starem trškem jedru v Šentjurju stoji mogočna rojstna hiša družine Ipavec. Franc Ipavec je začel zdravniško prakso v Šentjurju leta 1805. Na Kozjansko se je preselil iz Bele Krajine. Bil je padar oziroma ranocelnik, ki se je specializiral za očesne bolezni. Poročil se je z glasbeno nadarjeno plemkinjo Katarino Schweighofer. Rodili so se jima številni otroci, med njimi najbolj znani Benjamin, Gustav in Alojz, ki so po materi podedovali izjemen občutek za glasbo, med vodenjem po razstavi pripoveduje Jure Raztočnik, direktor Razvojnne agencije Kozjansko. »V tistem času še niso poznali anestetikov in analgetikov za lajšanje bolečin. Katarina je v svojem salonu z glasbo umirjala paciente, da je lahko mož Franc izvajal operacije na očeh,« nam anekdoto zaupa Raztočnik. Franc Ipavec je bil še posebej uspešen na področju zdravljenja sive mrežnice. Otroci, Benjamin, Gustav in Alojz, so

nadaljevali očetovo tradicijo zdravništva. Gustav je postal splošni zdravnik, ki se je tako kot oče ukvarjal z očesnimi boleznimi. Benjamin se je osredotočil predvsem na porodničarstvo in ginekologijo. Po končanem študiju se je zaposlil v Gradcu, kjer je vodil otroško bolnišnico. Alojz je bil vojaški zdravnik in je v času

službovanja zelo mlad umrl. Po pričevanjih naj bi po glasbeni nadarjenosti celo prekašal svoja slavna brata, a je na žalost umrl mnogo prezgodaj, da bi lahko zapustil globlji pečat na skladateljskem področju.

Skladatelji, navdihnjeni z narodnobuditeljskim duhom

Najmlajši izmed treh sinov Gustav Ipavec je ostal v Šentjurju, kjer je deloval kot zdravnik in skladatelj. Več desetletij je bil tudi šentjurski župan. Gustav in Benjamin sta živela in ustvarjala v obdobju po marčni revoluciji leta 1848, ko se je tudi na Slovenskem močno prebujala narodna zavest. Brata sta kot zaprisežena rodoljuba velik del svojega glasbenega talenta uporabila za stvaritve, navdihnjene z narodnobuditeljskim gibanjem. Gustav je slovenski javnosti najbolj poznan po uglasbitvi znamenite pesmi Slovenec sem. Njegov opus ob nekaj klavirskih delih obsega prek sto vokalnih skladb, ki so med Slovenci postale zelo priljubljene. Za Gustavove skladbe je značilna spевна melodija, prilagojena ljudskemu okusu. Poleg že omenjene Slovenec sem so med najbolj priljubljenimi še Kjer so moje rožice, Slovensko dekle, Planinska roža, Danici, Budnica, O mraku, Le predi, dekle itd. V 80-ih letih 19. stoletja je Gustav Ipavec ustanovil mešani pevski zbor in zanj tudi pisal. Tradicija zborovskega petja na Šentjurskem se je ohranila do današnjih dni in je še vedno zelo močna. Brat Benjamin je bil v glasbenem smislu precej ambicioznejši od Gustava. Posebno mesto med njegovimi deli imajo samospevi. Čeprav je sprva komponiral samospeve na nemška besedila, je že kaj kmalu posegel tudi po slovenskih. Uglasbil je pesmi številnih slovenskih pesnikov, kot so Prešeren, Jenko, Gregorčič, Aškerc, Vodnik, Stritar itn. Med Slovenci je zelo znan po uglasbitvi pesmi Domovini. Benjamin je ustvarjal tudi serenade in opere, izpostavlja Barbi Ravnak, turistična informatorka TIC-a Šentjur. Njegova najbolj znana serenada je Serenada za orkester na lok. »Pisal je skladbe za doktorske plese, ki jih lahko primerjamo s četvorkami. Eno je posvetil svoji ženi Ani. Naslov je Anina četvorka,« pripoveduje Ravnakova. Njegove ambicije so bile resnično velike, zato se je osredotočil tudi na odrsko glasbo. Po uspešno izvedeni opereti Tičnik, se je lotil svojega največjega dela. Napisal je prvo slovensko zgodovinsko opero Teharski plemiči. Delo snovno posega v 15. stoletje, v čas celjskih grofov. Josip Ipavec, Gustavov sin in Benjaminov nečak, je zadnji potomec, ki je deloval tako na medicinskem kot glasbenem področju. Med študijem medicine je bil zborovodja akademskega pevskega društva Triglav v Gradcu. Po končanem študiju medicine se je zaposlil na Dunaju, nato v Zagrebu in nazadnje v Šentjurju. Komponiranju se je posvečal predvsem v prostem času. Njegovo najbolj znano delo je baletna pantomima Možiček.

Ipavec užalil dvor, cesar pa ga je nagradil s križcem

Gustav Ipavec je imel med brati Ipavec največje politične ambicije. Leta 1869 je prvič postal župan Šentjurja. Zaslužen je za ustanovitev enega izmed najstarejših gasilskih društev v Sloveniji. Po požaru leta 1873 je naročil, da ima vsaka večja hiša svoj vodnjak. »Gustav je bil liberalec, ki se je boril proti konservatizmu. Šentjur je bil v

tistem času liberalen pol napram okolici, ki je bila katoliško konservativna,« o politični opredelitvi Ipavca pojasnjuje Jure Raztočnik. Gustav se je ukvarjal tudi z izboljšavami v kmetijstvu. Bil je dejaven v sadjarskem društvu, ki sta ga ustanovila skupaj s šentjurskim župnikom in sadjarjem Ferdinandom Rišplom. Vzgojila sta avtohtono slovensko sorto jabolke »bogatinka«. Pomemben je še zaradi dveh stvari, ki so se udeležile po njegovi smrti. Zaslužen je za ustanovitev prve kmetijske šole na Spodnjem Štajerskem, kjer se je poučevalo v slovenskem jeziku. Bil pa je tudi pobudnik za zgraditev veličastnega poslopja osnovne šole. Med Šentjurčani je zelo znana anekdota, ki pripoveduje o prihodu avstro-ogrskega cesarja Franca Jožefa I. na železniško postajo Šentjur leta 1883. Župan Gustav ga je nagovoril v slovenskem jeziku, za piko na i pa je njegova hči zapela pesem prav tako v slovenščini. »Dvor naj bi se zelo užalil in hitro odšel. Cesar pa Gustavu tega ni zameril. Kasneje ga je odlikoval s cesarskim križcem in ga postavil za ožjega člana svojega zbora,« ponosno pripoveduje Raztočnik.

Slavne tudi ženske predstavnice Ipavcev

Rodbina Ipavcev pa ni slavna zgolj po svojih moških potomcih. Posebno slavo so pozele tudi nekatere ženske predstavnice. Nečakinje Benjamina in Gustava Marija, Amalija in Fani so skupaj z Marianne Gallowitsch sestavljale jedro prvega avstrijskega damskega kvarteta. Konec 19. stoletja je bila to ena izmed najbolj popularnih skupin. Imenovala so se sestre Čampa. Kot pripoveduje Jure Raztočnik, so igrale po različnih evropskih dvorih, nastopile so celo na ruskem dvoru. V hiši je razstavljen lovorjev venec, ki ga je kvartet prejel na koncertu v Lyonu v Franciji. Sestre Čampa so bile nekakšne pop zvezdnice tistega časa.

Meščanski salon – prostor političnih razprav

V Ipavčevi hiši si lahko ogledamo tipičen meščanski salon. V 19. stoletju je bila okolica Šentjurja, predvsem Celje, izrazito nemška. Šentjur pa je bil zelo slovensko »nastrojen«. Ipavčev salon je bil znan po različnih razpravah. Tod so se dobivali veljaki takratnega Šentjurja in razpravljali o političnem in narodnobudiljskem dogajanju v takratni Avstro-Ogrski. Osrednji predmet Ipavčevega salona je klavir. Garnitura v salonu je iz tistega časa, ni pa povsem jasno, ali je pripadala družini Ipavec. V kotu je razstavljen tudi kopija meščanske ženske obleke, narejena po slikovnem materialu. Za popestritev je salon opremljen s sodobno 3D tehnologijo, ki nas ob igranju Ipavčeve skladbe popelje v čas 19. stoletja. Ko si nadenemo očala, se v salonu pojavi Gustav, ki igra klavir, in njegova žena Karolina, ki ga med tem občuduje. Občina Šentjur uporablja Ipavčevo hišo kot protokolarni objekt. V njej se nahaja tudi poročna dvorana. V tem prostoru naj bi bila v času Ipavcev ordinacija. V muzeju so na ogled tudi fotografije Ipavcev in razni drugi eksponati, kot so violine in zdravniška torba. Zbirko sicer še dopolnjujejo.

Vzor slovenskemu narodu

Zapuščina Ipavcev je resnično bogata. »Ipavci so bili v drugi polovici 19. stoletja prisotni na celotnem celjskem območju. Bili so vzor ostalim prebivalcem na Slovenskem, predvsem v smislu, kako biti Slovenec, kako zagovarjati in kako se zavzemati za slovenski narod,« izpostavlja Jure Raztočnik. Po njihovi zaslugi smo dobili prvo kmetijsko šolo v slovenskem jeziku, z uglasbitvijo domoljubnih pesmi pa so pesmi iz tiskane besede prenesli med pojoči slovenski narod in jih tako približali navadnemu človeku. Tako Barbi Ravnjak kot Jure Raztočnik se strinjata, da bi bilo Ipavce smiselno vključiti v izobraževalne sisteme, saj so med Slovenci žal še vedno premalo poznani in cenjeni.

